

1. Хюбнер К. Истина мифа / К. Хюбнер ; Пер. с нем.- М. : Республика, 1996.- 448 с.
2. Сычев А. А. Природа смеха или Философия комического / А. А. Сычев ; Науч. ред. д-р филос. наук Р. И. Александрова. – Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2003. – 176 с.
3. Вулис А. Метаморфозы комического / А. Вулис.- М. : Искусство, 1976.- 126 с..

Родний О. В. Міфопоетичні витоки сміхової культури.

У статті розглядаються міфопоетичні джерела сміхової культури. Діонісійські ігри, давньогрецька комедія, середньовічний карнавал досліджуються в їх генетичних зв'язках з античною міфологією і визначаються як ті форми духовно-практичної діяльності, що стали для культури традиціоналізму ефективними інструментами подолання світоглядних суперечностей.

Ключові слова: міф, сміх, сміхова культура, міфопоетична свідомість, символізм сміху, діонісизм, метонімія, давньогрецька комедія.

Rodniy O. Mythopoetic origins of humorous culture.

The article deals with the laugh culture myth-poetical sources. Collective laughter, based on the myth-poetical consciousness, was the most important component of the ancient continuum. It found expression in the relevant cults, rituals, literary genres. Greek and Roman laugh cultures are based on the ancient mythological sacred laughter tradition. The mythology laughter characterized by the fact that the order of an object or phenomenon is given in the form of confusion, chaos, which a person must overcome. Laughter and myth both deify man, reduce the distance between the ideal and the real life, inserting it into the communication sphere. The symbolism of the divine laughter is based on the symbolism of freedom: the Olympic gods are free from fear and limitation. Laughing man is like a God, going into the same spiritual space of freedom, raising over social taboos.

The essence connection between myth-poetical and laugh sources of the culture reveals in Dionysianism as a particular kind of «choral» state, in which the individual soul outgrows itself,

breaking out of a unit in the Entity. Dionysian comic source is based upon metonymy which is a form of the trope, genetically ascending to myth and mostly defining – in the arsenal of the literary devices – the refraction of the principle “everything in the all” basic for mythology in the models of the world created by the antiquity literature. Thus the ancient Greek comedy is the ontological system in which the conception of the relationship between man and the external reality manifests itself. In the antiquity consciousness the comedy laugh possesses the sacred essence due to the attitude of the special “enrapture” state of the mystery participants to God’s beneficial energy. In the whole mythological laughter did not act against the official seriousness; moreover – it indirectly – through the weakening of norms and restrictions of the society – supported the official culture, maintaining social stability. In the traditional culture mythology, ancient holidays, related with it, and early medieval carnival become important tools of the spiritual-practical activity directed to the recreation of three-dimensional view of the world, overcoming outlook and connecting the centre and the marginalia of the individual self-identification.

Keywords: myth, laughter, laugh culture, myth-poetical consciousness, symbolism of laughter, Dionysianism, metonymy, ancient Greek comedy.

Надійшла до редколегії 17. 02. 2013 р.

УДК 316. 334. 2:303. 01:141

М. В. Рябінчук

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КОНЦЕПЦІЯ В СУСПІЛЬНІЙ НАУЦІ

Осмилено межі застосування концепції соціального капіталу в дослідницькій практиці через звернення до історії поняття та теорії. Визначено, що виняткова важливість поняття соціального капіталу для соціальної теорії є наслідком існуючих претензій на міждисциплінарну значущість. Критичний погляд на такі міждисциплінарні перспективи вказує на ідеологічну й методологічну обмеженість вжитку окремих концепцій соціального капіталу поряд з беззаперечним фактом знаходження цієї дослідницької програми в осерді інтегративних тенденцій єдиної науки про суспільство.

Ключові слова: соціальний капітал, міждисциплінарність, економічна теорія, неолібералізм.

Протягом останніх двадцяти років концепт «соціальний капітал», будуючись на інтуїції про те, що соціальні зв'язки та відносини можуть виступати як корисний ресурс для індивідів та суспільства, активно здобуває позиції в соціальних науках. Дослідницька програма соціального капіталу синтезує різноманітні теоретичні парадигми, виходячи за межі тих академічних та ідеологічних рамок, в яких вона виникає. З областей теоретичної соціології та економічної теорії, де конструюється поняття соціального капіталу, теорія переходить до застосовного інструментарію практичної політики (policymaking), поєднуючи у собі перспективи економічної, соціологічної та політичної наук.

Економічні успіхи світової економіки в двох останніх декадах ХХ століття сприяють подальшій інтервенції економічного теоретизування в соціальних науках. На піку цього тренду з'являються концепції людського капіталу і загалом дискурс соціальних наук повертається в бік «капіталістичної» термінології. Тому осмислення наслідків

принаймні двох важливих тенденцій, що стосуються соціальної науки кінця ХХ століття є необхідною умовою розуміння успіху дослідницької програми соціального капіталу: по-перше, це інтервенція (методологічна та ідеологічна) підходів економічної теорії в соціальні науки; по-друге, швидке проникнення академічних ідей в публічний політичний дискурс, що відбувається на фоні активізації неоліберальних політик та публічних спроб їх критики чи утвердження.

Більшість концептуальних історій соціального капіталу, що як правило є імпліцитними спробами знайти корені поняття, виконаними в межах ширших досліджень проблемного поля, обмежуються констатацією про наявність розрізнених використань поняття починаючи з Л. Дж. Ганіфана, Г. Лурі і Дж. Джейкобс і закінчуючи «класиками» теорії П. Бурдьє і Дж. Коулманом. Утім, завданням концептуальної реконструкції повинно стати осмислення соціологічних і економічних підстав виникнення концепції і її подальшого проникнення з академічного в публічний дискурс.

Сформувавшись у дослідницьку програму теорія соціального капіталу, утім не позбавилась від внутрішніх суперечностей, що стали підставою для її активної критики [10], [15].

Дослідження соціального капіталу ґрунтуються на роботах П. Бурдьє [1], Дж. Коулмана [13], Р. Патнама [4; 25], Ф. Фукуями [6; 7]. Засновки сучасних концепцій соціального капіталу містять роботи Л. Дж. Ганіфана [20] та Г. Лурі [22]

Метою статті є огляд історії дослідницької програми соціального капіталу, що дозволить унаочнити її слабкі та сильні сторони, причини стійкості та обмеженість, а також оцінити претензії на виключну роль концепту соціального капіталу в межах соціальної теорії.

Спираючись на соціальну філософію як метатеорію соціальної науки ми намагаємось осмислити межі застосування теорій соціального капіталу в дослідницькій практиці. Саме в такому руслі відбувається оцінка соціологічних, економічних, антропологічних чи таких, що виникають в межах політичної науки концепцій соціального капіталу, запропонованих нами до розгляду.

Осмислення меж застосування концепцій соціального капіталу в дослідницькій практиці потребує звернення до історії цього поняття та теорії. Виняткова важливість поняття соціального капіталу для соціальної теорії є наслідком існуючих претензій ряду концепцій на міждисциплінарну значущість. Хоча критичний погляд на такі міждисциплінарні посягання вказує на ідеологічну й методологічну обмеженість вжитку окремих концепцій соціального капіталу, беззаперечним фактом є те, що розвиток концепцій соціального капіталу відображає і певні тенденції в розвитку суспільних наук.

Вільно руйнуючи дисциплінарні межі, дослідницька програма соціального капіталу засвідчує потужність інтегративного потенціалу єдиної науки про суспільство, що долає свою колишню інституційно обумовлену дисциплінарну роздробленість. Навіть на рівні повсякденних уявлень про розмежування областей соціальної науки поняття «соціальний капітал» поєднує в собі соціальне як предмет соціологічної науки та капітал як предмет економічної. З іншого боку, для багатьох дослідників, концепції соціального капіталу є прикладом методологічної експансії економічної теорії на інші царини соціальних наук.

Попри позірний успіх соціального капіталу, осмислюючи більше ніж 20-річну контраверсійну історію дослідницької програми, Д. Кастігліоне, Я. ван Дес та Г. Волеб ставлять осьове питання про те «наскільки міцно зараз вкорінився соціальний капітал в концептуальні словники соціальних наук» [12, с. 1].

Словосполучення «соціальний капітал» зустрічається вже в працях економістів ХІХ століття, на що вказують М. Вулкок [30, с. 159] і Дж. Фарр [14, с. 10], попри те, що його вжиток не мав майже нічого спільного з тим, що прийнято розуміти під соціальним капіталом в сучасній науковій спільноті. Перше, хоча і метафоричне (тобто таке, що не мало визначеної політекономічної інтерпретації) використання поняття «соціальний капітал» в сенсі близькому до сучасних концептуалізацій приписують Л. Дж. Ганіфану (20-ті роки ХХ століття), на що зауважує Р. Патнам [25, с. 19]. Л. Дж. Ганіфан вперше ідентифікує корисні соціальні зв'язки в межах спільноти як соціальний капітал. Основоположність його внеску зумовлюється вдалою інтуїцією, цебто соціальні зв'язки, що виникають і підтримуються на міжіндивідуальному рівні призводять до виникнення емерджентних ефектів на рівні груп: добросусідське спілкування призводить до укріплення спільноти, відтворення «доброї волі, товаришкості, взаємної симпатії і спілкування» [20, с. 130].

Л. Дж. Ганіфан змальовує доволі просту схему накопичення соціального капіталу як колективного блага. Індивіди, що мають потребу у спілкуванні, яка не може бути задоволена лише у межах сім'ї, реалізують її участю у товариській групі, накопичуючи таким чином соціальний капітал, що покращує життєві умови цілої спільноти. Від соціального капіталу вирає водночас й група як соціальна цілісність так і індивід,

що може розраховувати на отримання від групи матеріальних та емоційних ресурсів (дружби, симпатії чи допомоги). Зрозуміло, що відповідно до такої схеми, соціальний капітал може акумулюватися лише в межах щільних локальних спільнот, де індивіди здатні підтримувати стосунки «tet-a-tet». Щільні традиційні спільноти генерують значну кількість емоційних ресурсів. Пам'ять про таке емоційне багатство слугує однією з підстав афективної туги за *Gemeinschaft*, що у політичному дискурсі відображається в різноманітних формах консерватизму. Слідів такої консервативної настанови не позбавлена і дослідницька програма соціального капіталу.

Примітно, що досліджуючи сільські спільноти у Західній Вірджинії (США), Л. Дж. Ганіфан констатує брак соціального капіталу [20, с. 131]. Р. Патнам йдучи слідами свого попередника стверджуватиме це стосовно США, але вже у XXI столітті [25].

Починаючи з другої половини XX століття поняття соціального капіталу актуалізується у зв'язку з його традиційним контекстом – проблемою спільнот (утім, акцент зміщується з традиційної сільської общини до урбанних груп у великих містах, що, наприклад, маємо у дослідженні відомої американської урбанологині Дж. Джейкобс [21, с. 138]); асоціюється з новою проблематикою теорії людського капіталу, започаткованою Г. Беккером [11]; або ж застосовується в аналізі причин нерівності, що не можуть бути пояснені розподілом економічного чи людського капіталів – у роботах Г. Лурі [22]. Деякі концептуальні елементи теорії соціального капіталу розробляються в межах мережевої теорії. Зокрема доробок М. Грановетера [19] у області дослідження ринку праці є ключовим для прояснення структурної складової соціального капіталу (ідеться про такі ідеї М. Грановетера як сила слабких зв'язків і закоріненість економічних дій в межі соціальних структур, що можуть бути названі соціальними мережами).

Коротка передісторія поняття соціальний капітал завершується з появою робіт П. Бурдьє [1] і Дж. Коулмана [13], що і постали фундаторами дослідницької програми. При цьому в своїй концептуалізації Дж. Коулман – дослідник ангажований проблемою освіти, що споріднює його з тією проблемою, що займала Л. Дж. Ганіфана – розширює інтуїцію свого попередника, але вже на підґрунті теорії раціонального вибору (соціальний капітал як функція соціальної структури, публічне благо і предмет цілераціональних інвестицій), що на той час починає активно здобувати позиції в американській соціальній науці у зв'язку з кризою структурного-функціоналізму. Проте, Дж. Коулман в своїй теорії залишається у рамках консервативних сподівань Л. Дж. Ганіфана, надаючи їм лише більш адекватного теоретичного обґрунтування.

Попри теоретичну дистанцію поміж традиціями, що їх представляють П. Бурдьє і Дж. Коулман обидва мали своє зацікавлення в полі освіти, що імовірно вплинуло на інтерес до проблеми соціального капіталу. Проте двох дослідників пов'язує також бажання віднайти можливість нового теоретичного синтезу в соціальних науках, що поєднав би рівні дії і структури: конструктивізм феноменологічної традиції та структуралістський реалізм (у випадку П. Бурдьє) чи мікро- і макроперспективи у випадку соціології раціонального вибору Дж. Коулмана. Соціальний капітал для Дж. Коулмана якраз є тією необхідною теоретичною ланкою, що може пов'язати цілераціонально спрямовану поведінку дієвців зі слідуванням нормативним приписам. Крім того, ці науковці приходять до аналітичного розбору поняття «соціальний капітал» – аж до його дефінування, у підсумку тривалої польової роботи. Соціальний капітал тим самим є не суто теоретичною «вигадкою», а виконує роль дієвої пояснювальної схеми, що доповнює мову опису, яку використовують П. Бурдьє та Дж. Коулман (у випадку останнього соціальний капітал ще й постає осьовим терміном).

Як Дж. Коулман, так і П. Бурдьє висловлюють певність, що соціальний капітал є ресурсом, похідним від приналежності до групи. Такий підхід одразу скасовує перспективу розгляду соціального капіталу як виключно індивідуального чи групового феномену. Соціальний капітал генерується, відтворюється та використовується в системній взаємодії індивідуального та групового рівнів.

Хоча концепції Дж. Коулмана та П. Бурдьє і надають поняттю соціального капіталу більш-менш надійного теоретичного підґрунтя, справжню популярність, що вийшла за межі наукового дискурсу соціальний капітал отримав завдяки роботам американського соціолога Р. Патнама. Р. Патнам широко застосовує поняття і теорію соціального капіталу (як норм, довіри та мереж громадянської залученості) в порівняльному дослідженні інституційної ефективності та громадських традицій італійських регіонів [4], та в більш відомій поза академічним дискурсом (принаймні у США) праці «Боулінг наодинці» [25], що стверджувала, щоби запаси соціального капіталу у США вичерпуються, а традиційно багате на різноманіття добровільних спілок (асоціацій) громадянське суспільство згортається. Р. Патнам у своїх роботах звертається до традиційної для поля застосування дослідницької програми соціального капіталу тематики – проблеми спільнот та спілок

(асоціацій).

Ефект, до якого призводять публікації Р. Патнама був вибуховим – увага до досліджень соціального капіталу (особливо від моменту виходу в світ «Боулінгу наодинці» у 2000 році) не спадала майже протягом всього першого десятиліття нового тисячоліття. Розширюється також географія досліджень – з ядра та напівпериферії світ-системи порівняльні дослідження соціального капіталу переносяться до периферії, включаючи пострадянський регіон, зокрема і сучасну Україну.

Дослідницька програма Р. Патнама зустрічає як своїх критиків (наприклад, колективний критичний збірник його колег по політичній науці у США: «Соціальний капітал: критичні перспективи щодо спільноти та «Боулінгу наодинці» [23] чи вагомі критичні зауваги Т. Скокпол [27] щодо досліджень мереж громадянської участі у США) так і прихильників та послідовників.

Одним з тих, хто неоднозначно висловився на підтримку Р. Патнама, був американський політолог Ф. Фукуяма (відомий своєю прихильністю до неоконсервативної ідеї та славнозвісними прогнозами щодо подальшого напрямку ідеологічної еволюції людства), що вже до того встиг долучитись до концептуалізації соціального капіталу (як неформальних норм, що сприяють співпраці поміж дієвцями) в порівняльному дослідженні культурної детермінації довіри [6]. В своїй праці «Великий розрив» [7] (1999) Ф. Фукуяма частково спирається на більш ранні публікації Р. Патнама про долю спілок і соціального капіталу в Америці, обґрунтовуючи можливість самовідновлення соціального капіталу. На думку Ф. Фукуями, капіталізм не створює передумов до руйнівної індивідуалізації та ерозії соціального капіталу, натомість існують потужні антропологічні передумови для зворотних тенденцій.

Роботи Р. Патнама повертають дослідження соціального капіталу в русло політичної науки, орієнтують на певні спрямування у практичній політиці. Розпад радянського блоку країн «реального соціалізму» та поступове згортання держави загального добробуту (welfare state) в межах ядра світ-системи під тиском неоліберальних перетворень підсилює претензії теорії соціального капіталу на формування порядку денного соціальної політики. Ця обставина дозволяє критикам теорії вказувати на її ідеологічну ангажованість, пов'язану з обґрунтування неоліберального проекту [28], що виявляється у перенесенні відповідальності за загальний добробут від держави до віднайдені локальної спільноти, синонімом якої в політичному дискурсі і опиняється соціальний капітал [17, с. 3]. Теорія соціального капіталу в межах такої візії розглядається як «троянський кінь» [16], з допомогою якого неокласична економіка колонізує соціальну теорію. Така колонізація має водночас методологічний (індивідуалізм та редукціонізм теорії раціонального вибору) та ідеологічний (обґрунтування нормативних моделей індивідуалізму та ринку) виміри [29]. Загалом, критичний погляд на теорію соціального капіталу вдало резюмує Б. Файн в роботі «Соціальний капітал проти соціальної теорії: політична економія та соціальна наука на зламі тисячоліть» [15] (2001), ставлячи під сумнів її значущість з точки зору політичної економії.

Р. Патнам, спираючись на концептуалізацію, здійснену Дж. Коулменом, влітає нову теорію соціального капіталу в контекст комунітаристської традиції в політичній науці. Осмислюючи соціальний капітал як «дух громадянства», Р. Патнам здійснює повернення до А. де Токвіля і його «Демократії в Америці» [5], поєднуючи доробок класика політичної науки з дослідженнями «громадянської культури» в 60-х роках ХХ століття. Тим самим у Р. Патнама теорія соціального капіталу знаходить своє опертя на класику соціально-філософської думки і вдало резонує з тогочасним ухилом американської політичної науки до нормативних моделей республіканства та спрямування до досліджень у руслі культурного детермінізму.

Р. Патнам акцентує на первинності культурно-символічної складової соціального капіталу: цінностей, норм та мереж громадянської участі, ще раз наголошуючи на зв'язку культурних факторів, згуртованості спільнот, громад і спілок та економічної й інституційної ефективності. Йому також вдається вийти за межі теоретичної схеми накопичення соціального капіталу як публічного блага на основі раціонального спрямування дієвців на співпрацю, що була запропонована Дж. Коулманом, і пояснити, яким чином відтворюються громадянські чесноти та як вирішують проблему колективної дії спільноти, не вдаючись до редукованого погляду на індивідуальну мотивацію чи нормативну згоду.

Утім, соціальний капітал для Р. Патнама залишається передусім макрорівневим феноменом. Розгляд структурної складової соціального капіталу – соціальних мереж, натомість потребує уваги до мікрорівня соціальних взаємодій. Саме таку перспективу для дослідницької програми соціального капіталу пропонує мережевий аналіз (тут доцільно згадати про дослідників, яким цей напрямок завдячує чи не найбільше, а саме

М. Грановетера, Н. Ліна та Р. Берта).

Проблема теоретичного синтезу, що поєднав би макро- і мікроперспективи погляду на соціальний феномен, а отже і дві його унаочнені нами складові (структурну і змістовно-символічну) є нагальною для дослідницької програми соціального капіталу. Загалом ця партикулярна проблема однієї з дослідницьких програм відображає загальну тенденцію в соціальних науках. Дихотомія макро-мікро перспектив, структурної і змістовно-символічної складової соціального капіталу відсилає до знайомих нам протиставлень: структури і дії, індивідуальної і колективної дії, економіки і суспільства, спільноти і суспільства і т. д.

Дослідницька програма соціального капіталу репрезентує також ще одну вагомую тенденцію в соціальній науці – рух до подолання дисциплінарних меж. Наслідки, що вважаються похідними від соціального капіталу ідентифікуються в межах полей різних дисциплін: у політичній сфері це політична участь та інституціональна ефективність, у економічній – передусім зниження трансакційних витрат, у соціальній – згуртованість та солідарність чи навіть задоволеність життям і самопочуття. А широта охоплення дослідницькою програмою соціального капіталу різнорівневих соціальних феноменів простирається від перспектив історичної макросоціології до мікроперспектив мережевого аналізу.

В межах дослідницької програми не досягнуто консенсусу щодо методів операціоналізації і вимірювання соціального капіталу, що значно звужує перспективи врахування його показників у визначенні кроків практичних політик. Така ситуація методологічної невизначеності радше вказує на існуючі лінії поділу в межах самої теорії соціального капіталу, що хвибує неузгодженістю та, іноді, надмірною метафоричністю своїх концептуалізацій, аніж на недостатність дослідницького інструментарію.

Урешті, однією з вагомих причин популярності соціального капіталу в академічному середовищі виявилась власне мода на даний концепт – тобто ситуація коли успіх породжує успіх, що спровокувало відносний сплеск публікацій починаючи з середини 90-х років ХХ століття. Сьогодні, коли академічна мода дещо змінила свої пререференції, а найбільш бурхливі дискусії про соціальний капітал, здається, залишилися позаду, можливим є повернення до виваженого осмислення меж застосовності концепції, уникаючи численних ідеологічних та методологічних пасток.

Бібліографічні посилання:

1. Бурдьє П. Формы капитала / Пьер Бурдьє // Экономическая социология: электронный журнал. – Том 3, № 5. – 2002. – С. 60-74 [Режим доступа до журналу: «http://ecsoc.hse.ru/data/670/586/1234/ecsoc_t3_n5.pdf»]
2. Деррида Ж. Призраки Маркса / Жак Деррида. – М. : Logos altera, 2006. – 254 с.
3. Валлерстайн И. Миросистемный анализ / Иммануил Валлерстайн // Время мира. Альманах современных исследований по теоретической истории, макросоциологии, геополитике, анализу мировых систем и цивилизаций / Под ред. Н. С. Розова. Новосибирск, 1998. – Выпуск 1. – С. 105-123.
4. Патнам Р. Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії / Р. Д. Патнам разом з Р. Леонарді та Р. Й. Нанетті. – К. : Основи, 2001. – 302 с.
5. Токвіль А. Про демократію в Америці / Алексіс де Токвіль. – К. : Всесвіт, 1999. – 590 с.
6. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Френсис Фукуяма. – М. : АСТ: АСТ МОСКВА, 2008. – 730 с.
7. Фукуяма Ф. Великий разрыв / Френсис Фукуяма. – М. : АСТ: АСТ МОСКВА, 2008. – 474 с.
8. Фукуяма Ф. Конец истории? / Френсис Фукуяма // Вопросы философии. – 1990. – № 3. – С. 84-118.
9. Aberg M. Putnam's social capital theory goes east: a case study of western Ukraine and L'viv / M. Aberg // Europe-Asia Studies. – 2000. – vol. 52.- № 2. – P. 311.
10. Baron S. Social capital: critical perspectives / Baron, John Field, Tom Schuller.- Oxford University Press, 2000. – 307 p.
11. Becker, G. S. Human Capital / Gary S. Becker. – N. Y. : Columbia University Press, 1964. – 187 p.
12. Castiglione D. Social capital's fortune: An introduction / Dario Castiglione, Jan W. van Deth, and Guglielmo Wolleb // The Handbook of Social Capital. – NY: Oxford University Press. – 2008. – P. 1-13.
13. Coleman J. S. Norms as Social Capital / J. S. Coleman // Radnitzky G., Bernholz P. (eds.), Economic Imperialism: The Economic Approach Applied outside the Field of Economics. – NY: Paragon House Publishers, 1987. – P. 133-155.
14. Farr J. Social Capital: A Conceptual History / J. Farr // Political Theory. – 2004. – № 32/1. – P. 6-33.
15. Fine B. Social capital versus social theory: political economy and social science at the turn of the millennium / Ben Fine. – London: Routledge, 2001. – 293 p.
16. Fine B. Economics, social capital, and the colonization of the social sciences / Ben Fine, Francis Green // Baron, Field & Schuller (eds). Social Capital: Critical perspectives. – Oxford: Oxford University Press, 2000 – P. 78-93.
17. Fitzsimon P. Neoliberalism and «Social capital»: Reinventing Community / Patrick Fitzsimon // Neoliberalism, Welfare and Education: 'The New Zealand Experiment' – Critique and Critical Transformations, New Zealand Association for Research in Education, AREA Conference, NO, 2000.- P. 2-20.
18. Fukuyama F. The End of History? / Francis Fukuyama // The National Interest. – 1989. – №16. – P. 3-18
19. Granovetter, M. The Strength of Weak Ties / Mark Granovetter // American Journal of Sociology. – 1973.

– № 78/6. – P. 1360–1368.

20. Hanifan L. J. The Rural School Community Center / L. J. Hanifan // *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. – Vol. 67, *New Possibilities in Education* (Sep., 1916). – P. 130–138 [Режим доступу до журналу <http://www.jstor.org/stable/1013498>].

21. Jacobs J. *The Death and Life of Great American Cities*. – Vintage Books, 1989. – 458 p.

22. Loury G. A Dynamic Theory of Racial Income Differences / G. Loury // Wallace P. A., LeMund A. (eds.) *Women, Minorities, and Employment Discrimination*. – Lexington Mass. : Lexington Books, 1977. – P. 153–188.

23. McLean Sc. L. *Social capital: critical perspectives on community and «Bowling alone»* / Scott L. McLean, David Andrew Schultz, Manfred B. Steger. – NYU Press, 2002. – 295 p.

24. Norris P. Making democracies work: social capital and civic engagement in 47 societies / Pippa Norris // John F. Kennedy School of Government Harvard University Faculty Research Working Papers Series, 2001. – 35 p. [Режим доступу до публікації <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/apcity/unpan036769.pdf>]

25. Putnam R. D. *Bowling Alone* / Robert D. Putnam. – Simon and Schuster, 2001. – 544 p.

26. Skocpol T. *Diminished democracy: from membership to management in American civic life* / Theda Skocpol. – University of Oklahoma Press, 2003. – 366 p.

27. Skocpol T. *Unravelling From Above* / Theda Skocpol // *The American Prospect*. – 1996. – №. 25. – P. 20–25 [Режим доступу до журналу «<http://epn.org/prospect/25/25-cnt2.html>»]

28. Snyder R. Social capital: the politics of race and gender. // *Social capital: critical perspectives on community and bowling alone*. Edited by S. McLean, D. Schultz, and M. Steger. – New York: New York University Press. – 2002. – P. 167–183

29. Spies-Butcher B. Social Capital in Economics: Why Social Capital Does not Mean the End of Ideology / Benjamin Spies-Butcher // *The Drawing Board: An Australian Review of Public Affairs*. – 2003. – Vol. 3. – Number 3. – P. 181–203.

30. Woolcock M. Social Capital and Economic Development: Towards a Theoretical Synthesis and a Policy Framework / M. Woolcock // *Theory and Society*. – 1998. – № 27/2. – P. 151–208.

Рябинчук М. В. Социальный капитал как междисциплинарная концепция в социальной науке.

Осмыслено границы применения концепций социального капитала в исследовательской практике через обращение к истории понятия и теории. Определено, что исключительная важность понятия социального капитала для социальной теории является следствием существующих претензий на междисциплинарную значимость. Критический взгляд на такие междисциплинарные перспективы указывает на идеологическую и методологическую ограниченность потребления отдельных концепций социального капитала наряду с неоспоримым фактом нахождения этой исследовательской программы в основе интегративных тенденций единой науки об обществе.

Ключевые слова: социальный капитал, междисциплинарность, экономическая теория, неолиберализм.

Ryabinchuk M. Social capital – an interdisciplinary concept in social science.

During the last twenty years the concept of «social capital», which is built on the intuition that social ties and relations can serve as a useful resource for individuals and society, actively takes positions in the social sciences. The research program of social capital synthesizes various theoretical paradigms, going beyond those academic and ideological frameworks in which it arises. From the areas of theoretical sociology, and economic theory, where the concept of social capital is constructed, the theory goes into the policymaking, combines the perspectives of economic, sociological and political science.

The limits of application of concepts of social capital in research practice through the reference to the history of concepts and theories were comprehended. Determined, that the critical importance of social capital for social theory is the result of claims for an interdisciplinary significance. Critical view of such interdisciplinary perspectives points to the ideological and methodological limitations of the use of some concepts of social capital. However, the undisputed fact of this research program, based on the integrative tendencies of a unified science of society. Consequences deriving from the social capital are identified in the margins of various disciplines. In the political sphere – is civil engagement and institutional effectiveness, in economics – the reduction of transaction costs, in social sphere – cohesion and solidarity, or even life satisfaction and well-being. The broad range of the research program of social capital at different levels of social phenomena stretches from the perspectives of historical macrosociology to micro-perspectives of network analysis. Within the framework of the research program is no consensus on how to operationalize and measure social capital, which significantly reduces the prospects of its indicators use in the determination the steps of policies.

Keywords: social capital, interdisciplinarity, economic theory, neoliberalism.

Надійшла до редколегії 28.02.2013 р.

УДК 502(073)

В. Н. Самченко

Красноярский государственный аграрный университет

ТИПЫ РАЦИОНАЛЬНОСТИ И ПРОГРЕСС НАУКИ

Распространенная сейчас в российской литературе концепция типов научной рациональности (В. С. Стёпин и др.) внутренне противоречива, содержит нравственно сомнительные моменты и характеризует эволюцию знания неполно и неточно. Предлагаемый подход преодолевает эти недостатки. Прилагается таблица исторических типов познания и техники.

Ключевые слова: типы рациональности, тип осваиваемых познанием явлений, научная революция, лидер науки, идейный облик науки.

В современной российской литературе широким признанием пользуется периодизация развития науки, разработанная В. С. Стёпиным. Это т. н. теория типов